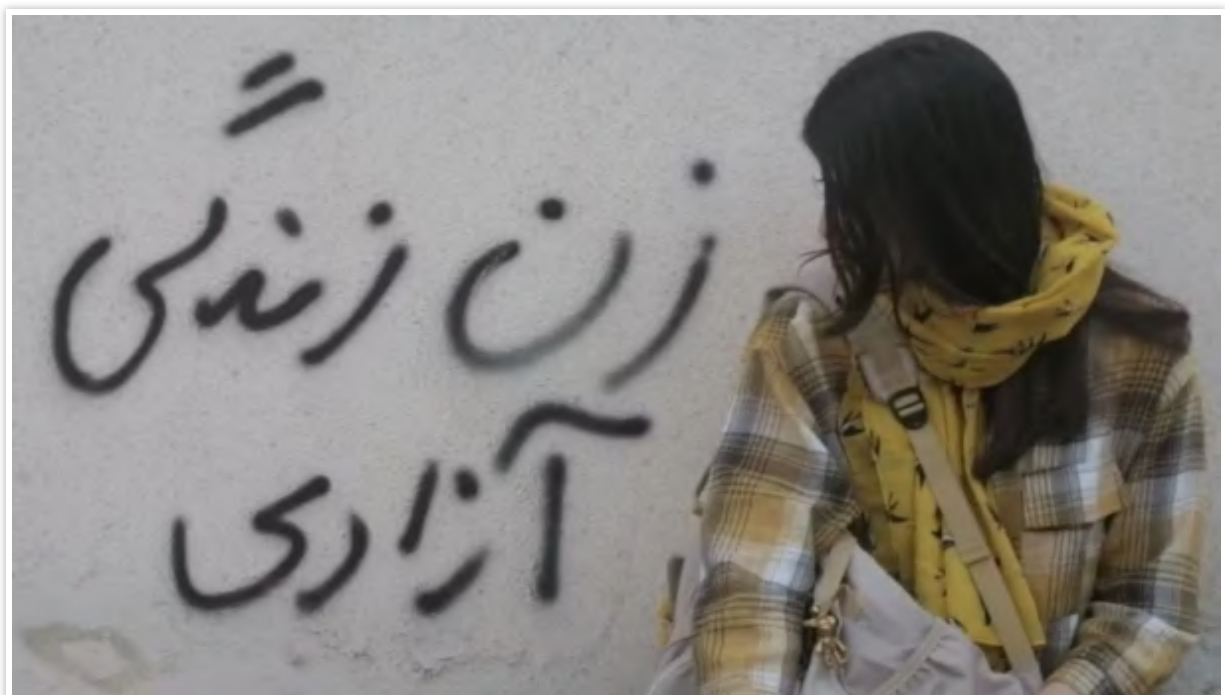

Working women from home to factory / Parisa Shakurzadeh

by POLITICAL ECONOMY REVIEW • 11/11/2023

[PDF version](#)

Redefining civil society from the perspective of feminist politics

Introduction

After the Jinnah movement and in the current situation, the concept of "civil society" has once again been raised in theoretical analyzes and therefore it seems necessary to rethink this concept. With the premise that concepts are not definite and fixed entities and tools with a specific function to understand the situation, but are a field of forces in conflict whose temporary articulation indicates power relations, then the question of concepts is always a political question and the problematization of a concept of intervention The .questioner is in these power relations

On the other hand, this theoretical intervention indicates the specific placement of the questioner who thinks in these power relations and with this questioning, reflects the event that affected his body; As our question today about the concept of civil society, as a political question, it can be considered a problem arising from a sense of failure. By the way, Gramsci also thought about civil society in his prison notes to deal with the failure of the revolution and the rise of fascism in Italy. It seems that there is a feeling of failure behind thinking about civil society, which wants to explain the failure with the lack or crisis of civil society. This is why rethinking about this concept is important because it can simultaneously question and reflect on such a feeling of failure. During this discussion, I will show how radical feminist politics, by redefining civil society, stands in front of such a reading of the situation and takes us out of the impasse of civil society

Gramsci likened civil society to a powerful network of fortresses and embankments behind the moat of the state. In this interpretation, civil society is the field of conflict and the realm of hegemonic struggle and competition of social forces. With the influence of Gramsci, I want to try to draw the atmosphere of a "trench to trench war" which, by emphasizing the expansion and proliferation of civil society institutions and activating multiple social forces, provides a possibility for occupying authoritarian spaces and their democratization; In other words, make it possible to reabsorb the government in the civil society in a sustainable way as well as a form of self-governance. For this purpose, by referring to the feminist critique of civil society, I try to rearrange a new battlefield and then look at how to advance this war through the lens of working women as one of the forces of civil society

Feminist critique of civil society

Contrary to some liberal views that conceptualize civil society apart from the private sphere of the family, we must emphasize that what male ideology excludes from civil society by labeling it "private sphere" and makes it non-political, that is, the domestic sphere (or in Aristotle's terms The field of necessity) happens to be the heart of the civil society and crossing the private/public sphere and politicizing the home can bring new forces into the civil society. Expanding the feminist slogan "the personal is political" transforms civil society from a distant utopia into a necessary daily battle and links it to the politics of everyday life; Unifying the abstracted dimensions of life and organizing political action based on concrete experience opens a new field for the activity of women who are excluded from the mostly male institutions of civil society

Throughout history, women have tried to create their own alternative communities or counter-civil societies by relying on their daily experiences in the private sphere. Of course, these alternative communities are not and are not exclusive to women. As Nancy Fraser says, the subordinate groups that are left out of the dominant public sphere and their voices are not heard, create the subaltern counter-public to formulate their needs and interests. In this way, paying attention to anti-civil society in contrast to the elitist, bourgeois and masculine understanding of civil society can move us away from idealistic politics and place agency and activism in the context of life

With the preliminaries that I said, I now want to focus on the workers in the civil society and the possibilities before them from a feminist perspective and draw this battlefield in relation to this part of the society. Generally, women's wage work, domestic work, and sex work are analyzed separately, while they are completely interconnected. By the criterion of wage labor, women outside the factory are not considered members of the working class and therefore not part of the class struggle, and their emancipation is considered dependent on joining the sphere of production work. While not only the presence of women workers is not limited to the factory, but the root of their exploitation in the factory should also be sought in their work at home. Paying attention to the home as a key area in the society can create the possibilities of creating anti-civil society and new forces in the civil society. activate

Women at home

The left tradition generally by accepting the private/public sphere dichotomy or separating the sphere of production/wage work/productive work from the sphere of reproduction/unproductive work/domestic work, and limiting reproduction to consumption, excludes those family and social activities of women that are necessary for survival. and the reproduction of labor are done, defined as productive work or even non-work. The definition of the worker as a producer of surplus value excludes women who work at home from the field of production. In general, reproductive work is not considered work and is devalued due to the ideology of care (motherly love and emotional essence and women). In fact, reproduction work, like nature, is free and unlimited and invisible, and there is more or less no legal control over it, and it is a place of unaccountable exploitation. This division of gender work and delegation of the task of reproduction to women and their subjugation during a coercive historical process has come about by depriving women of access to essential and productive resources and controlling the labor force, body and sexuality of women. [1] Therefore, the gender division of labor is not simply the division of tasks between men and women, but by controlling women and subjugating and disciplining their bodies, it forms a hierarchical, exploitative and domineering relationship. Thus, houses have become "inner colonies of capital" [2] in which work is apparently done without the production of value, while this work is a necessary condition for production, the accumulation of surplus value, and capitalism in general. The social reproduction of the hidden and mysterious part, the hidden abode of production, is the transcendental condition of capital accumulation. According to Maria Mace, we must break the iceberg of patriarchal capitalism. In other words, we must say that the labor movement will fail in achieving the goal of emancipation of the working class if its horizon is .only limited to the tip of the iceberg

On the other hand, the government intervenes in the organization of labor force reproduction in different periods in relation to the mode of production and the interests of the dominant groups. Population control policies, women's body control laws, labor laws, insurance, pensions, immigration policies, etc. all indicate the way the government organizes labor force reproduction. When the government withdraws from investing in social welfare and leaves reproduction work to families as much as possible, we face the commodification of reproduction for the upper classes and its transfer to the lower classes and its personalization for the lower classes. On the other hand, when the government needs women's labor (for example, during war), it takes on more reproductive tasks and its policies change in providing social welfare. Therefore, the relationship between civil society and the government is decisive in determining the way of social reproduction.

Women in the factory

But the free work of women in the home also has a direct effect on the work of women in the factory, and the root of the exploitation of women in the factory can be seen in the current way of organizing social reproduction:

Since women's work outside the home is defined along with unpaid domestic work and is confused with emotional labor, specialist women are more often employed in tasks similar to domestic work (i.e. service work, education, entertainment, clothing, etc.) and non-specialist women are employed. They are left out of the formal sector of work and full-time work and are driven to work in small workshops, home industries, handicrafts, service work, cleaning and care work in homes and even prostitution. Unequal and low wages, exclusion from labor laws, job insecurity and substitutability, sexual violence in the workplace are all in proportion to exploitation in the field of social reproduction. By keeping the costs of reproducing labor low,

as well as using women as an industrial reserve army for production, the value of labor and the wages of commodity production are kept low, including both male and female workers. In addition, since women's work in the home is unvalued and unpaid, women's work outside the home is also considered undervalued .and they are paid unequally to men

With the consolidation of patriarchy in the family and the loss of women's dignity due to doing worthless work, their presence in trade union activities is not welcomed by their male colleagues. Since the working day of working women is triple (triple working day), that is, work outside the home, work inside the home, and emotional work and care, they can hardly participate in labor organizations. Especially the married women who have to wear the apron of the domestic worker after taking off the worker's uniform, as if they do not completely become proletariat (semi-proletarianization) and stay out of the class struggle. In the same way, violence and discrimination in the factory should not be considered the result of the cultural backwardness of male workers, but it is the result of everyday actions that are organized in power relations during production and reproduction. The impoverishment of women in the labor force and the maintenance of economic and gender hierarchies is the result of maximum exclusion of women from paid work and their deprivation of social and political power. We can also see the non-participation in trade union activities and .the non-organization of women workers from this point of view

Conquering trench by trench

Therefore, we need to redefine the working class according to the change in the type and conditions of work and to re-evaluate the class forces. Domestic work, self-employment, part-time work, care work and various forms of precarious work challenge the definition of work in the center of production. A person's relationship with the mode of production alone cannot determine his class. Changing the concept of work can lead to the reorganization of work and the abolition of gender division of labor. By making women's work visible, a new perspective is opened in political economy. Feminist economics, with this method, pays attention to work that was considered non-economic until now. The multiplicity of class is due to the multi-layered nature of work, which is no longer exclusive to wage labor, and the expansion of class with this reasoning creates a new concept of class. In this redefinition, all modes of value production and types of exploitation and thus women and workers in a broad sense are linked together. Various struggles come together and an intersection between sexual, class and ethnic oppression and all kinds of exploitation is created, and convergence is possible between unstable workers, contract workers, coal workers and fuel carriers, housewives, sex workers, etc. The politicization of those who were pushed to the political margins opens new possibilities for collective politics instead of sectarian politics. New territories - other than the factory - are defined. Therefore, it seems that the question of class and working class politics cannot be understood .outside of the feminist movement

The socialization of reproduction, taking domestic and care work out of the home and making it communal can lead to the removal of isolated and neglected women from the home, and the formation of small groups and the expansion of collective activity. Also, carrying out activities that give materiality to the imagination of the new society can pave the way for self-governance and reabsorption of the government in the civil society. Salaried and non-salaried women workers can build their anti-civil society by starting from everyday life and move towards achieving their demands by gaining strength and creating class solidarity. Thus, the reproductive feminist movement goes beyond the duality of reform and revolution and makes revolution possible in bodies, homes, streets, workplaces, and other spaces. By creating a counter-power in front of the established power, it opens up the possibility of establishment and instead of conquering government power with revolution, it moves forward with gradual work, dialogue, networking and cooperation, and in other words, with the conquest of civil society, that is, The same "conquering trench by trench"! **Working women from the home to the factory can start a feminist strike [3]** by building a general defense of Faroodistan . Feminist strike at home is not a sit-in on a certain date, but a refusal and disobedience to all

kinds of oppression and exploitation. It is to stop the activities that are involved in our oppression;
 .Conquering new spaces (not just factories)

With this perspective, perhaps we can say that the "Women's Life of Freedom" movement is a kind of feminist strike; Strike, disobedience and say no! It is against exclusion. The strike is for all those who do not have a space to protest as housewives, peddlers, part-time workers, unstable workers, translators, etc., outside the union and civil society in the usual sense. Jina movement is the collective voice of perikarya and unstable beings. The widespread presence of women in this movement shows that women say no to all types of direct violence against their bodies and indirect or structural violence that is the result of class-patriarchal relations. In this movement, no one has announced a strike and no time has been set to stop working. Rather, the female collective body has disobeyed the domination and subjugation that has been imposed on her body and the exploitation that has shaken her existence. In other words, the female body, regardless of any intention for political activity, is always a place of conflict and power in advance, with the expansion of the collective body, it has awakened the possibilities that were silent before in this body, and it .has revealed its establishment power

I want to return to the beginning of my discussion and conclude that we are not in the situation of explanation after the failure, and if the questioner takes a correct position in the situation and instead of starting from pre-prepared concepts, he starts from the reality that has affected him, that is, an everyday matter and a direct experience. Kand, which has an effect on his body, can reformulate concepts such as .civil society in relation to the here and now and open new horizons

Parisa Shakurzadeh

The above note was previously presented in the form of a speech at the meeting of "Civil Society and *
 .Workers" entitled "Working Women from Home to Factory" on November 1, 1402 at Rahman Institute

Silvia Federici, Caliban and the Witch by Silvia Federici [1]

Maria Mies, Patriarchy and Accumulation On A World Scale [2]

Feminist International, Veronica Gago [3]

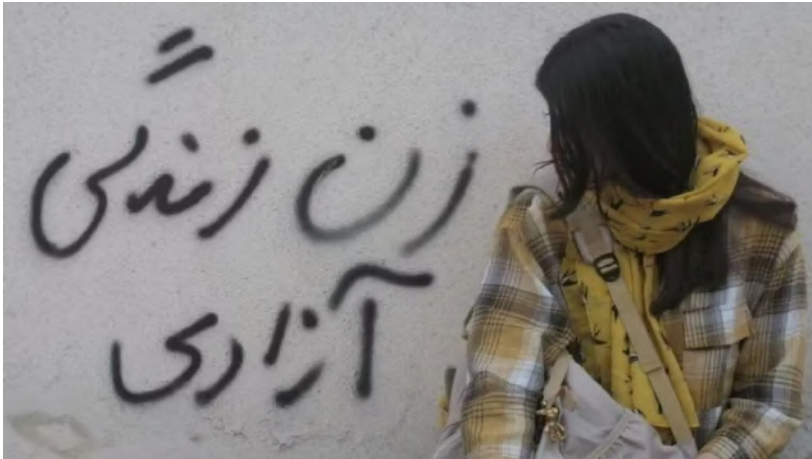
<https://www.pecritiue.com>

فقد اقتصاد سیاسی
آبان ماه ۱۴۰۲

زنان کارگر از خانه تا کارخانه

بازتعریف جامعه‌ی مدنی از منظر سیاست فمینیستی

پریسا شکورزاده

مقدمه

در پی جنبش ژینا و در وضعیت کنونی، بار دیگر مفهوم «جامعه‌ی مدنی» در تحلیل‌های نظری مطرح شده و از این‌رو به نظر می‌رسد بازاندیشی این مفهوم ضروری است. با این پیش‌فرض که مفاهیم موجوداتی متعین و ثابت و ابزارهایی با کارکرد مشخص برای فهم وضعیت نیستند، بلکه میدانی از نیروهای در نزاع هستند که مفصل‌بندی موقت آنها حاکی از مناسبات قدرت است، پس پرسش از مفاهیم همواره پرسشی سیاسی است و پروبولماتیک شدن یک مفهوم مداخله‌ی پرسشگر در این مناسبات قدرت است.

از سوی دیگر، این مداخله‌ی نظری خود حاکی از جای‌گیری مشخص پرسشگر است که در این مناسبات قدرت می‌اندیشد و با این پرسشگری، رخدادی را که بر بدنش اثر گذاشته، بازتاب می‌دهد؛ چنان‌که پرسش امروز ما از مفهوم جامعه‌ی مدنی، به‌عنوان پرسشی سیاسی را می‌توان مسئله‌ای برخاسته از نوعی احساس شکست دانست. اتفاقاً گرامشی هم در یادداشت‌های زندانش برای کنار آمدن با شکست انقلاب و ظهور فاشیسم در ایتالیا به جامعه‌ی مدنی می‌اندیشید. به نظر می‌رسد، احساس شکستی در پس اندیشیدن به جامعه‌ی مدنی نهفته است که می‌خواهد شکست را با فقدان یا بحران جامعه‌ی مدنی تبیین کند. به همین خاطر است که بازاندیشی درباره‌ی این مفهوم از آن جهت اهمیت دارد که می‌تواند هم‌زمان به پرسش کشیدن و تأمل بر چنین احساس شکستی نیز باشد. در طی این بحث نشان خواهیم داد که چگونه سیاست فمینیستی رادیکال با بازتعریف جامعه‌ی مدنی، در مقابل چنین خوانشی از وضعیت قرار می‌گیرد و ما را از بن‌بست جامعه‌ی مدنی خارج می‌کند.

گرامشی جامعه‌ی مدنی را به شبکه‌ی قدرتمندی از دژها و خاکریزهایی تشبیه می‌کرد که در پس خندق دولت قرار دارند. در این تعبیر، جامعه‌ی مدنی میدان منازعه و قلمرو پیکار هژمونیک و رقابت نیروهای اجتماعی است. با تأثی از گرامشی، می‌خواهم تلاش کنم فضای یک «جنگ سنگر به سنگر» را ترسیم کنم که با تأکید بر گسترش و تکثیر نهادهای جامعه‌ی مدنی و فعال کردن نیروهای اجتماعی متکثر، امکانی را برای اشغال فضاهای استبدادی و دموکراتیک‌سازی آنها فراهم می‌کند؛ به بیانی دیگر،

بازجذب دولت در جامعه‌ی مدنی به شکل درون‌ماندگار و همچنین نوعی از خودفرمانی را ممکن کند. بدین منظور، با اشاره به نقد فمینیستی جامعه‌ی مدنی می‌گویم میدان جنگ تازه‌ای را بازآرایی کنم و سپس از دریچه‌ی زنان کارگر به‌عنوان یکی از نیروهای جامعه‌ی مدنی به چگونگی پیشبرد این جنگ بپردازم.

نقد فمینیستی جامعه‌ی مدنی

برخلاف برخی دیدگاه‌های لیبرال که جامعه‌ی مدنی را جدا از سپهر خصوصی خانواده مفهوم‌پردازی می‌کنند، باید تأکید کنیم که آنچه ایدئولوژی مردانه، با زدن برچسب «سپهر خصوصی» از جامعه‌ی مدنی بیرون می‌گذارد و آن را غیرسیاسی می‌کند، یعنی حوزه‌ی خانگی (یا به تعبیر ارسطو حیطه‌ی ضرورت) اتفاقاً قلب جامعه‌ی مدنی است و عبور از دوگانه‌ی سپهر خصوصی/عمومی و سیاسی کردن خانه، می‌تواند نیروهای تازه‌ای را وارد جامعه‌ی مدنی کند. بسط شعار فمینیستی «شخصی سیاسی است»، جامعه‌ی مدنی را از یک اتوپیای دور از دسترس، به یک جنگ روزمره‌ی ضروری تبدیل می‌کند و آن را به سیاست زندگی روزمره پیوند می‌دهد؛ یکی کردن ابعاد منتزع‌شده‌ی زندگی و سازماندهی کنش سیاسی مبتنی بر تجربه‌ی انضمامی، ساختی تازه برای فعالیت زنانی می‌گشاید که از نهادهای اغلب مردانه‌ی جامعه‌ی مدنی بیرون گذاشته شده‌اند.

در طول تاریخ، زنان با اتکا به تجربیات روزمره‌ی خود در عرصه‌ی خصوصی، اقدام به ایجاد اجتماعات بدیل (آلترناتیو) خود یا پادجامعه‌های مدنی (counter-civil society) کرده‌اند. البته این اجتماعات بدیل منحصر به زنان نبوده و نیست. همان طور که نانسی فریزر می‌گوید گروه‌های فرودستی که از سپهر عمومی مسلط بیرون گذاشته شده‌اند و صدایشان شنیده نمی‌شود، پادسپهر عمومی فرودستان (subaltern counter-public) را ایجاد می‌کنند تا نیازها و منافع خود را صورتبندی کنند. بدین ترتیب، توجه به پادجامعه‌ی مدنی در مقابل فهم نخبه‌گرایانه، بورژوازی و مردانه از جامعه‌ی مدنی، می‌تواند ما را از سیاست ایدئالیستی دور کند و عاملیت و کنش‌ورزی را در متن زندگی قرار می‌دهد.

با مقدماتی که گفتم، اکنون می‌خواهم بر کارگران در جامعه‌ی مدنی و امکان‌های پیش‌رویشان از منظر فمینیستی پردازم و این میدان جنگ را در نسبت با این بخش از جامعه ترسیم کنم. عموماً کار مزدی، کار خانگی و کار جنسی زنان جداگانه تحلیل می‌شوند، درحالی‌که کاملاً در پیوند با یکدیگر هستند. با معیار قرار دادن کار مزدی، زنان بیرون از کارخانه عضو طبقه‌ی کارگر و بنابراین بخشی از مبارزه‌ی طبقاتی محسوب نمی‌شوند و رهایی آنها در گروی پیوستن به سپهر کار تولیدی در نظر گرفته می‌شود. درحالی‌که نه تنها حضور زنان کارگر محدود به کارخانه نیست، بلکه ریشه‌ی استثمار آنها در کارخانه را هم باید در کار آنها در خانه جستجو کرد. توجه به خانه به‌عنوان عرصه‌ای کلیدی در جامعه می‌تواند امکان‌های ایجاد پادجامعه‌ی مدنی را ایجاد و نیروهای جدیدی را در جامعه‌ی مدنی فعال کند.

زنان در خانه

سنت چپ عموماً با پذیرفتن دوگانه‌های سپهر خصوصی/عمومی یا جدا کردن سپهر تولید/کار مزدی/کار مولد از سپهر بازتولید/کار غیرمولد/کار خانگی، و منحصر کردن بازتولید به مصرف، آن دسته از فعالیت‌های خانوادگی و اجتماعی زنان را که برای بقا و بازتولید نیروی کار انجام می‌شوند، به‌عنوان کار مولد یا حتی غیرکار (non-work) تعریف کرده است. تعریف کارگر به‌عنوان مولد ارزش اضافی، زنانی را که در خانه کار می‌کنند، خارج از عرصه‌ی تولید قرار می‌دهد. به‌طور کلی، کار بازتولیدی به واسطه‌ی ایدئولوژی مراقبت (عشق مادری و ذات عاطفی و زنان)، به‌عنوان کار در نظر گرفته نمی‌شود و از آن ارزش‌زدایی می‌شود. درحقیقت، کار بازتولیدی مثل طبیعت، رایگان و نامحدود و نامرئی است و کم‌وبیش هیچ نظارت قانونی‌ای بر آن نیست و محل استثمار بی‌حساب و کتاب است. این تقسیم کار جنسیتی و تفویض وظیفه‌ی بازتولید به زنان و فرودست‌سازی آنها در طول یک فرایند قهرآمیز تاریخی، با سلب دسترسی زنان به منابع ضروری و مولد و کنترل نیروی کار، بدن و سکسوالیته‌ی زنان به وجود آمده

است.^۱ بنابراین، تقسیم کار جنسیتی صرفاً تقسیم وظایف بین زن و مرد نیست، بلکه با کنترل زنان و مطیع‌سازی و انضباط‌بخشی بدنشان، شکل‌دهنده‌ی رابطه‌ای سلسله‌مراتبی، استثمارگرانه و سلطه‌جویانه است. بدین ترتیب، خانه‌ها «مستعمره‌های درونی سرمایه»^۲ شده‌اند که ظاهراً در آنها کاری بدون تولید ارزش انجام می‌شود، درحالی‌که این کار شرط ضروری تولید، انباشت ارزش اضافی و به‌طور کلی سرمایه‌داری است. بازتولید اجتماعی بخش پنهان و رازآلود، اقامتگاه پنهان (hidden abode) تولید، شرط استعلائی انباشت سرمایه است. به‌قول ماریا میس، باید کوه یخ سرمایه‌داری پدرسالارانه را بشکنیم. به عبارت دیگر، باید بگوییم جنبش کارگری اگر افق نگاهش صرفاً محدود به نوک کوه یخ باشد، در رسیدن به آرمان‌رهای طبقه‌ی کارگر با شکست مواجه خواهد شد.

در سوی دیگر، دولت در دوره‌های مختلف در نسبت با شیوه‌ی تولید و منافع گروه‌های مسلط در سازماندهی بازتولید نیروی کار مداخله می‌کند. سیاست‌های کنترل جمعیت، قوانین کنترل بدن زنان، قوانین کار، بیمه، بازنشستگی، سیاست‌های مهاجرتی و ... همگی نشان‌دهنده‌ی شیوه‌ی سازماندهی بازتولید نیروی کار توسط دولت است. هنگامی‌که دولت از سرمایه‌گذاری در رفاه اجتماعی کناره‌گیری می‌کند و کار بازتولیدی را تا حد ممکن به خانواده‌ها می‌سپارد، با کالایی‌شدن بازتولید برای طبقات فرادست و انتقال آن به طبقات فرودست و شخصی شدن آن برای طبقات پایین مواجهیم. در مقابل، زمانی‌که دولت نیاز به نیروی کار زنان دارد (برای مثال در دوران جنگ) وظایف بازتولیدی بیشتری را برعهده می‌گیرد و سیاست‌گذاری‌هایش در تأمین رفاه اجتماعی تغییر می‌یابد. بنابراین، نسبت جامعه‌ی مدنی با دولت در تعیین شیوه‌ی بازتولید اجتماعی تعیین‌کننده است.

^۱ سیلویا فدریچی، کالیبان و ساحره نوشته‌ی سیلویا فدریچی

^۲ Maria Mies, Patriarchy and Accumulation On A World Scale

زنان در کارخانه

اما کار رایگان زنان در خانه تأثیر مستقیمی نیز بر کار زنان در کارخانه دارد و ریشه‌ی استثمار زنان در کارخانه را می‌توان در شیوه‌ی سازماندهی کنونی بازتولید اجتماعی دید:

از آنجایی که کارهای بیرون از خانه‌ی زنان در امتداد کارهای خانگی بی‌مزد تعریف می‌شوند و با کار عاطفی مغشوش می‌شوند، زنان متخصص بیشتر در کارهای مشابه کار خانگی (یعنی کارهای خدماتی، آموزشی، سرگرمی، پوشاک و ...) به کار گرفته می‌شوند و زنان غیرمتخصص از بخش رسمی کار و کارهای تمام‌وقت بیرون گذاشته و به کار در کارگاه‌های کوچک، صنایع خانگی، دستفروشی، کارهای خدماتی، کار نظافتی و مراقبتی در منازل و حتی تن‌فروشی رانده می‌شوند. دستمزد نابرابر و اندک، بیرون‌ماندن از قوانین کار، عدم امنیت شغلی و جایگزین‌پذیری، خشونت‌های جنسی در محل کار همگی در نسبتی با استثمار در عرصه‌ی بازتولید اجتماعی قرار دارند. با پایین نگه‌داشتن هزینه‌های بازتولید نیروی کار و همچنین استفاده از زنان به‌عنوان ارتش ذخیره‌ی صنعتی برای تولید، ارزش نیروی کار و دستمزد تولید کالا پایین نگه داشته می‌شود که شامل هم مردان و هم زنان کارگر است. به‌علاوه، از آنجایی که کار زنان در خانه بی‌ارزش و بدون مزد است، کار بیرون از خانه‌ی زنان نیز کم‌ارزش تلقی می‌شود و آنها دستمزدهای نابرابر با مردان دریافت می‌کنند.

با تحکیم مردسالاری در خانواده و از دست‌رفتن کرامت زنان به‌خاطر انجام کار بدون ارزش، حضور آنها در فعالیتهای صنفی مورد استقبال مردان همکارشان قرار نمی‌گیرد. از آنجایی که روز کاری زنان کارگر سه برابر است (**triple working day**)، یعنی کار بیرون از خانه، کار داخل خانه، و کار عاطفی و مراقبت، آنها به دشواری می‌توانند در تشکلهای کارگری حضور بیابند. به‌ویژه زنان متأهل که پس از درآوردن سرهمی کارگری باید پیش‌بند کارگر خانگی را ببندند، انگار به تعبیری به‌طور کامل به پرولتاریا تبدیل نمی‌شوند (**semi-proletarianization**) و از مبارزه‌ی طبقاتی بیرون می‌مانند. به همین ترتیب، خشونت و تبعیض در کارخانه را هم نباید حاصل عقب‌ماندگی فرهنگی کارگران مرد دانست، بلکه این امر حاصل کردارهای روزمره‌ای

است که در جریان تولید و بازتولید، در روابط قدرت سازمان یافته‌اند. فقیرسازی زنان در نیروی کار و حفظ سلسله‌مراتب اقتصادی و جنسیتی، نتیجه‌ی بیرون‌ماندن حداکثری زنان از کار مزدی و محرومیت آنها از قدرت اجتماعی و سیاسی است. عدم مشارکت در فعالیت‌های صنفی و عدم تشکیل‌یابی زنان کارگر را از این منظر هم می‌توانیم ببینیم.

فتح سنگر به سنگر

بنابراین ما نیازمند بازتعریف طبقه‌ی کارگر با توجه به تغییر نوع و شرایط کار و ارزیابی دوباره‌ی نیروهای طبقه‌ی هستیم. کار خانگی، خوداشتغالی، کار پاره‌وقت، کار مراقبتی و اشکال متنوع کار بی‌ثبات، تعریف کار در کانون تولید را به چالش می‌کشد. صرفاً رابطه‌ی فرد با شیوه‌ی تولید نمی‌تواند طبقه‌ی او را تعیین کند. تغییر مفهوم کار می‌تواند منجر به سازمان‌دهی مجدد کار و الغای تقسیم جنسیتی کار شود. با رؤیت‌پذیر کردن کار زنان چشم‌انداز تازه‌ای در اقتصاد سیاسی گشوده می‌شود. اقتصاد فمینیستی با این روش، کاری را که تاکنون غیراقتصادی تلقی می‌شد، مورد توجه قرار می‌دهد. تکثر طبقه به علت چندلایه‌ای بودن کار که دیگر منحصر به کار مزدی نیست و گسترش طبقه با این استدلال مفهوم تازه‌ای از طبقه را ایجاد می‌کند. در این بازتعریف، تمام شیوه‌های تولید ارزش و انواع استثمار و در نتیجه زنان و کارگران در معنای وسیع در پیوند با یکدیگر قرار می‌گیرند. مبارزات متنوع به هم می‌رسند و تقاطعی میان ستم جنسی، طبقه‌ی و قومی و انواع استثمار ایجاد می‌شود و میان کارگران بی‌ثبات کار، قراردادی، کولبر و سوخت‌بر، زنان خانه‌دار، کارگران جنسی و ... همگرایی ممکن می‌شود. سیاسی شدن کسانی که به حاشیه سیاسی رانده شده بودند، امکان‌های تازه‌ای برای سیاست جمعی، به‌جای سیاست سکتاریستی می‌گشاید. قلمروهای تازه‌ای - غیر از کارخانه - تعریف می‌شود. بنابراین، به نظر می‌رسد مسئله‌ی طبقه و سیاست طبقه‌ی کارگر نمی‌تواند خارج از جنبش فمینیستی دریافت شود.

اجتماعی کردن بازتولید، از خانه بیرون بردن کارهای خانگی و مراقبتی و اشتراکی کردن آن می‌تواند منجر به خارج کردن زنان منزوی و نادیده گرفته شده در خانه، و

شکل‌گیری گروه‌های کوچک و گسترش فعالیت جمعی شود. همچنین، انجام فعالیت‌هایی که به تخیل جامعه‌ی جدید مادّیت می‌بخشند، می‌تواند مسیر خودگردانی و بازجذب دولت در جامعه‌ی مدنی را هموار کند. زنان کارگر مزدی و غیرمزدی با آغاز از زندگی روزمره می‌توانند پادجامعه‌ی مدنی خود را بسازند و با قدرت‌یابی و ایجاد همبستگی طبقاتی در جهت دستیابی به خواست‌هایشان حرکت کنند. بدین ترتیب، جنبش فمینیستی بازتولیدی ورای دوگانه‌ی اصلاح و انقلاب می‌رود و انقلاب در بدن‌ها، خانه‌ها، خیابان، محل کار و فضاهای دیگر را ممکن می‌کند. با ایجاد پاد-قدرت counter-power در مقابل قدرت مستقر، امکان تأسیس را می‌گشاید و به جای تسخیر قدرت دولتی با انقلاب، با کار تدریجی، گفت و گو، شبکه‌سازی و همکاری و به عبارتی، با فتح جامعه‌ی مدنی پیش می‌رود، یعنی، همان «فتح سنگر به سنگر!» زنان کارگر از خانه تا کارخانه، با ساختن پادسپهر عمومی فرودستان می‌توانند دست به اعتصاب فمینیستی^۳ بزنند. اعتصاب فمینیستی در خانه نشستن در تاریخ معین نیست، بلکه امتناع و نافرمانی از انواع ستم و استثمار است. متوقف کردن فعالیت‌هایی است که در سرکوب ما دخیلند؛ تسخیر فضاهایی جدید (نه فقط کارخانه) است.

با این چشم‌انداز شاید بتوانیم بگوییم جنبش «زن زندگی آزادی» نوعی اعتصاب فمینیستی است؛ اعتصاب، نافرمانی و نه‌گفتن! علیه طرد و بیرون‌گذاری (exclusion) است. اعتصاب تمام‌آنهايي است که به‌عنوان خانه‌دار، دستفروش، کارگر پاره‌وقت، بی‌ثبات‌کار، مترجم و ... فضایی برای اعتراض ندارند، بیرون از اتحادیه و جامعه‌ی مدنی در معنای معمولند. جنبش ژینا صدای جمعی پریکاریا و هستی‌های بی‌ثبات است. حضور گسترده‌ی زنان در این جنبش، نشان از نه‌گفتن زنان به انواع خشونت مستقیم علیه بدن‌هایشان و خشونت غیرمستقیم یا ساختاری‌ای دارد که حاصل مناسبات طبقاتی-پدرسالارانه است. در این جنبش کسی اعلام اعتصاب نکرده است و زمانی برای دست از کار کشیدن از پیش تعیین نشده است. بلکه بدن جمعی زنانه دست به نافرمانی در برابر سلطه و انقیادی که بر بدنش اعمال شده و استثماری

^۳ Feminist International, Veronica Gago

که هستی او را متزلزل کرده، زده است. به بیانی دیگر، بدن زنانه که فارغ از هر قصدی برای فاعلیت سیاسی همواره پیشاپیش محل نزاع و قدرت است، با گسترش بدن جمعی امکان‌هایی را برانگیخته است که پیش از آن در این بدن خاموش بوده‌اند و قدرت تأسیس خود را بروز داده است.

می‌خواهم به آغاز بحثم بازگردم و نتیجه بگیرم که ما در وضعیت تبیین پس از شکست نیستیم و اگر خود پرسشگرمان موقعیت‌یابی درستی در وضعیت کند و به جای آغاز از مفاهیم از پیش‌آماده، از واقعیتی که بر او اثر گذاشته، یعنی امری روزمره و تجربه‌ای بی‌واسطه آغاز کند که بر بدنش اثر گذاشته، می‌تواند مفاهیمی مثل جامعه‌ی مدنی را در نسبت با اکنون و اینجا از نو صورت‌بندی کند و افق‌های تازه‌ای بگشاید.

* یادداشت بالا پیش‌تر در قالب سخنرانی در نشست «جامعه‌ی مدنی و کارگران» با عنوان «زنان کارگر از خانه تا کارخانه» در تاریخ یکم آبان‌ماه ۱۴۰۲ در مؤسسه‌ی رحمان ارائه شده است.